

»Uprichtig fälck boor här . . .»

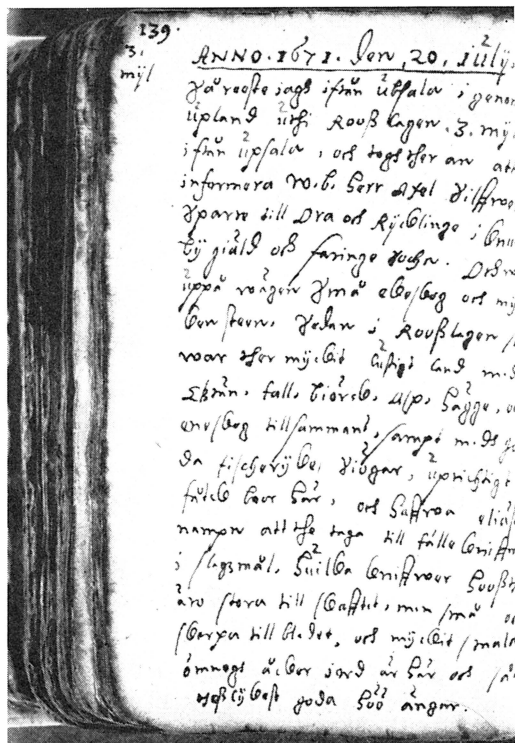
En roslagsskildring från 1670-talet

Av S. E. VINGEDAL

Vid ett besök i ett stockholmsantikvariat våren 1960 föll i min hand en tunnklädd och sliten bok, å vars rygg de anspråkslösa orden »Bolinus dagbok» lyste i matt guld. Ovanligt nog var det främre omslaget bevarat innanför pärmen och där stod litet utförligare: »Andreas Bolinus. En dagbok från 1600-talet.» Alltjämt ledd av slumpen råkade jag omedelbart slå upp sidan 61 och hann då uppfatta, att där stod något om Roslagen. Det var för en roslagsbo en intressant upptäckt. Boken övergick hastigt i min ägo.

Förordet gav åtskilliga upplysningar. Där kunde bl. a. inhämtas att på våren 1912 ett märkligt fynd gjorts hos en bokkännare och ivrig samlare av antikviteter, dåvarande kyrkoherde L. F. Palmgren i Nottebäck i Småland. Fyndet bestod av en gammal handskrivnen volym, som vid närmare undersökning befanns innehålla bl. a. en dagbok, förd åren 1666 till 1697 av regementspredikanten, sedermera kyrkoherden i Forsheda i västra Småland *Andreas Bolin*, född i Unnaryd 1642 och död 1698. Den okände prästmannen framstod med ett slag som en av våra få dagboksförfattare från 1600-talet.

Dagboken hade länge gått i arv bland kyrkoherde Palmgrens förfäder, men manuskriptet tillhör nu Lunds universitetsbibliotek, till vilket kyrkoherde Palmgren på sin tid överlämnat det.

Ur Andreas Bolinus dag-
 bok från 1600-talet; för-
 sta sidan i avsnittet om
 Roslagen. Foto Nord.
 museet.

Om sig själv skriver Bolinus i en avdelning i boken, betitlad »Personalia», bl. a., att hans fader var »ehrlig danneman Anders Bängtson», som ville att sonen, som enligt egna självsäkra upp-
 giffter i boken ägde »goda naturlige gaffwer», skulle studera till
 präst. Han sattes i skola i Växjö och Rostock och blev student
 i Uppsala 1670. År 1675 prästvigdes han och blev samma år
 pastor vid Kalmar regemente. Tillsammans med några andra
 svenskar företog han 1688 en resa genom Tyskland, Böhmen,
 Österrike och Schweiz. Som regementspastor deltog han i danska
 kriget och var på vintern 1675 i Norge och därefter i Skåne och
 Halland samt bevistade bl. a. slaget vid Lund. Vidare deltog han
 1677 i striden vid Rönneberga. Under belägringen av Kristianstad

år 1678 var han i »största lifzfara»; här blev han »blesserat och skuten af chrot i hufwudet».

I »Resebooken» skriver Bolinus ganska utförligt om sina resor i Sverige, bl. a. skildrar han en färd till Uppsala 1670. Den vittbereste studenten ansåg bl. a. att akademien därstädes var »den berömmeligaste i hela Europa». Det var vid denna tid han rätt ofta vistades i Roslagen.

Handskriften utgavs i utdrag år 1913 på P. A. Norstedt & Söners förlag av upptäckaren, en militär vid namn E. Brunnström, vilken också redigerade och kommenterade utgåvan. Samuel E. Bring omnämner uppsalaresan 1670 i sin bibliografi »Itineraria Svecana» (Uppsala 1954) och Magnus von Platen skriver kortfattat om stockholmskildringen i »Stockholm 1252-1952» (Stockholm 1951). Hittills ouppmärksammat t. o. m. bland roslagskännare tycks avsnittet om Roslagen vara, i varje fall har jag ej kunnat spåra Bolinus' Roslags-skildring i litteraturen. Denna livfulla berättelse om våra anrika nejder, som härrör från år 1671, är kanske den första som finns nedskrivnen.

Bolinus' dagbok innehåller i övriga avsnitt en hel del historiska och topografiska uppgifter av värde, men framför allt lämnar den 1600-talet.

Roslagsskildringen återges här nedan, varvid författarens åldriga och inkonsekventa stavning bibehållits. Först må dock omtalas att Bolinus redan som informator vistades hos Axel Silfversparre till Ora och Rycklinge i Faringe, hans »högt ärade patron och nutritio». År 1672 intog han en tid »spisning» hos en änka efter en prästman i Vallentuna, där maten kostade 6 daler k. m. i veckan och rum 12 daler s. m. om året, allt noga redovisat i en trovärdig skildring av en enkel prästmans liv och leverne på dokumentet.

»Anno. 1671. den 20. Iulij.

Så reeste iagh ifrån Ubsala i genom Uppland uthi Rooszlagen, 3. mijl ifrån Upsala, och togh ther an

att informera w. b. Herr Axel Silffwer-Sparre till Ora och Rycklinge i Knutby giäld och Faringe Sochn. Och war uppå wägen Små ekeskog och mycken steen. Sedan i Rooslagen så war ther myckit lustigt land medh Grän, tall, biörck, Asp, Hägge, och eneskog tillsammans, sampt medh goda fischerijke Siögar, uprichtigt fälck boor här, och haffwa eliäst nampn att the taga till fälckkniffwen i slagzmål, huilke kniffwar hoos them äro stora till skafftet, men små och skarpa till bladets, och myckit smala, Ömnogh åcker iord är här och så theslikest goda Höö ängar. eliäst bruka the här på skogarna Sweeland, effter huilka träffeliga många smultron wäxa om åhret. Här äro ochså många wäl bygde och belägne Herregårdar, medh sköna trögårdar, så att bätter ej finnasz bygde intet långt ifrån huar andra. Här på orten så fånga the myckin fisk om wintertijden, medh ijsz noth, medh kassar i strömmarna och Siöstrandarna, huarjäst the fånga nogh lakar. Här och anderstädz i Upland, så giöra bönderna sina uthlagor om Thomæ tijd medh spannemåhl /: afrad som thet kallas :/ såmbliga bönder, 20. tunnor, såmbliga 18. och såmbliga 28., som the haffwa gårdarna till. Här äro och många torpare, som allenast giöra dagzwerck till Herregårdarna för sina uthlagor.

Ther äro och tämmeligh många biörnar, huilka giöra stoor skada på fälck. Öffwermåtan många wargar äro ther, huilka om wintertijd om nätterna löpa heem i gårdarna omkringh boskapz husen, och offta sambla sig på stora siögar och myckit tiuta, jaa undertijden komma the effter resande fälck och wilia taga bort hundarna som fölia them, om the sigh icke wäll bewäpna. Här hålla jagemästarna åhrligen skall effter them och then som skiuter i hiäl en biörn bekommer 12 Dr, och 6 Dr för en wargh.»

Så långt Bolinus i handskriften. Jag har haft förmånen att kunna jämföra texten med originalet och funnit, att det varit nödvändigt att korrigera den tryckta utgåvan. Särskilt noggrann har utgivaren inte alltid varit. Hela avsnittet om Roslagen har ovan bokstavstroget återgivits efter handskriften och därtill fullständigt.